

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора

Курінної Світлани Миколаївни на дисертацію

Суятиної Катерини Євгеніївни

на тему «Соціалізація дітей старшого дошкільного віку в сім'ях розлучених батьків», подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка

Дисертація Катерини Євгеніївни Суятиної відбиває зростаючий інтерес соціально-педагогічної науки до проблем соціалізації особистості взагалі, і соціалізації дитини дошкільного віку в державних освітніх закладах зокрема. Як правомірно зазначає дисертантка, процес соціалізації дітей в Україні відбувається в умовах соціально-економічної нестабільності розвитку суспільства. А це дуже загострює проблеми сучасної сім'ї: низький рівень матеріального і фінансового забезпечення, відсутність побутових, психологічних умов життя сім'ї, зміна сімейних цінностей, безшлюбне материнство, низький рівень відповідальності батьків. Сучасна сім'я не витримує такого навантаження, тому за останні роки кількість розлучень в нашій країні складає 57% - 61% від загальної кількості укладених шлюбів.

Актуальність дослідження продиктована необхідністю розв'язання протиріч між об'єктивною потребою суспільства в інтеграції зусиль та посиленні ролі різних соціальних інституцій у процесі соціалізації дітей дошкільного віку та недостатньою науковою розробкою змісту, форм їхньої взаємодії; об'єктивним процесом соціального розвитку особистості на етапі дошкільного віку та реальною практикою соціалізації дітей у сім'ях розлучених батьків; необхідністю активної розробки технології роботи соціального педагога з даною категорією клієнтів.

Наукова логіка та науковий апарат дослідження. Науковий апарат дисертаційного дослідження чітко збалансований. Об'єктом дослідження є процес соціалізації дітей дошкільного віку, що вказує, по-перше, на загальну проблему дослідження, а, по-друге, спрямовує його на вирішення проблеми

загального підвищення рівня роботи соціальних педагогів із зазначеною категорією дітей.

Предмет дослідження адекватно представлений у межах об'єкту дослідження, надає чіткості у визначенні структури та етапів науково-пошукової діяльності дисертантки.

Мета дослідження, як передбачення кінцевого результату, відображає його основні надбання у спробі науково-теоретичного обґрунтування та експериментальній перевірці технології педагогічної підтримки процесу соціалізації дітей старшого дошкільного віку в сім'ях розлучених батьків.

Завдання дослідження дають повну картину про спрямованість наукового пошуку на конкретні проміжні і загальний результати та послідовність їх отримання.

Необхідно відмітити чітку та виважену логіку зазначеного наукового дослідження, яка представлена у його структурі та результатах.

Понятійно-термінологічний апарат дослідження.

Дисертанткою проведена значна робота щодо систематизації понятійного апарату з досліджуваної проблеми. Проведено ґрунтовний аналіз та здійснено різнобічну інтерпретацію поняття «соціалізація» як процесу взагалі, так і «соціалізації особистості-дошкільника» зокрема. Досить ґрунтовно дисертанткою розкрито поняття та сутність «сім'ї» як соціального інституту, її характерні риси та функції; визначено роль сім'ї у вихованні та соціалізації особистості; переваги сім'ї у взаємодії з іншим соціальними інститутами та соціальними процесами.

Слід відмітити досить толерантний та обґрунтований підхід дисертантки до аналізу педагогічних надбань інших авторів, що надає дисертаційному дослідженню виваженості та глибини.

Змістове наповнення дисертаційного дослідження.

Відповідно до логіки дисертаційного дослідження та визначеного наукового апарату розкриваються його основні положення. Перш за все, у цьому плані необхідно відмітити обґрунтовані теоретичні засади соціалізації дітей старшого дошкільного віку в сім'ї, а також розроблену та

експериментально перевірену технологію педагогічної підтримки процесу соціалізації дітей із розлучених сімей. Ми поділяємо наукову позицію Катерини Євгеніївни Суятинової стосовно того, що в основу ідеології соціально-педагогічної роботи в дошкільному навчальному закладі має бути покладено ідею дитиноцентричного та гуманістичного підходів щодо проблеми прав дитини, які згідно Конвенції про права дитини захищають самобутність і неповторність дитинства; що *соціально-педагогічна робота з дітьми із сімей розлучених батьків* як системний процес зв'язків, взаємодій і взаємовпливів способів та засобів регуляції життєдіяльності дошкільників сприяє соціальному вихованню зазначеної категорії дітей, актуалізації особистісного ресурсу дитини із неповної сім'ї.

Нам імponує позиція Катерини Євгеніївни щодо висвітлення проблеми розлучення сімей. В дисертації досить ґрунтовно проаналізовано зарубіжний та вітчизняний досвід виникнення «розлучених сімей», схарактеризовано психолого-педагогічні особливості ситуації розлучення батьків в сучасних сім'ях, висвітлені причини появи такої проблеми в Україні. Ми поділяємо наукову позицію Катерини Євгеніївни, що провідним суб'єктом соціально-педагогічної роботи з такою категорією дітей в дошкільному навчальному закладі має бути соціальний педагог, який створює й реалізує в межах своїх компетенцій, що збігаються з різними соціальними ролями (посередника, експерта, адвоката, конфліктолога, духовного наставника, аніматора, соціального терапевта) умови успішної соціалізації дошкільника, який виховується в сім'ях розлучених батьків.

На особливу увагу заслуговує наукова позиція Катерини Євгеніївни стосовно вирішення зазначеної проблеми за допомогою розробки та впровадження в навчально-виховний процес дошкільного закладу технології педагогічної підтримки процесу соціалізації дітей із розлучених сімей. Створення чіткої термінологічної канви дослідження та ґрунтовний аналіз змісту педагогічної підтримки дітей дошкільного віку в умовах дошкільного закладу, дозволили Катерині Євгеніївни системно підійти до визначення поняття педагогічної підтримки, яке має на меті підтримку індивідуального,

особистісного, соціального розвитку дитини в дошкільному закладі, становлення її соціальної позиції. Принципового значення набуває превентивний, профілактичний, випереджувальний характер практичної соціально-педагогічної роботи соціального педагога в дошкільному навчальному закладі.

Експериментальна складова дослідження. Науковий інтерес представляє організація і методика дослідно-експериментальної роботи, що дозволила дисертантці отримати всебічне уявлення про предмет дослідження та посприяла виконанню основних вимог дослідження.

Здобутком автора є широкий вибір баз дослідження, якими стали сім дошкільних закладів м. Кривого Рогу, дошкільні заклади міст: Умані, Черкас, Хмельницького, що демонструє її прагнення отримати найбільш об'єктивні емпіричні дані.

Головною ідеєю, яку Катерина Євгеніївна втілила на етапі організації та проведення констатувального дослідження, було вивчення реального рівня соціалізованості дітей із розлучених сімей на підставі визначених нею критеріїв і показників (соціально-емоційного, комунікативного та соціально-діяльнісного) та рівнів (достатній, середній, низький). Результати констатувального етапу експерименту дали підстави авторці схарактеризувати сучасний стан педагогічної підтримки соціалізації дітей дошкільного віку, та розробити таку технологію, яка б дозволила зробити процес соціалізації дітей в умовах дошкільного навчального закладу більш гармонійним та педагогічно виваженим.

Тому, стрижнем експериментальної методики Катерини Євгеніївни виступила розроблена нею технологія педагогічної підтримки процесу соціалізації дітей старшого дошкільного віку із розлучених сімей, яка здійснювалася в процесі формувального експерименту шляхом послідовної реалізації її взаємопов'язаних етапів: підготовчого, діагностично-пошукового, корекційно-соціалізаційного та аналітичного і набула ефективності за умови забезпечення взаємодії фахівців дошкільного

навчального закладу як агентів соціалізаційних впливів, а визначені соціально-педагогічні умови дозволили більш ефективно здійснювати процес соціалізації старших дошкільників, забезпечити збереження і зміцнення фізичного, психологічного і морального здоров'я особистості дитини, що передбачала конструювання зовнішніх і внутрішніх зв'язків суб'єктів педагогічної підтримки соціалізації старших дошкільників.

Вважаю, що позитивним моментом є намагання Катерини Євгеніївни представити цілісну програму експериментальної роботи. В роботі всі компоненти, етапи, деталі експерименту усвідомлюються досить чітко. Чесність та ретельність проведеної роботи не викликає жодного сумніву.

Результати контрольного етапу дослідження засвідчили позитивну динаміку рівнів соціалізованості дітей старшого дошкільного віку в експериментальній групі, що є переконливою підставою вважати мету дослідження досягнутою, а завдання – виконаними.

Отже, проведена експериментальна робота довела, що використання активних форм і методів роботи, спрямованих на поглиблення та розширення знань щодо особливостей соціально-психологічного розвитку дошкільників, впливу умов соціального середовища дошкільного навчального закладу на процес їх соціалізації, сутності та змісту педагогічної підтримки вихованців та формування практичного досвіду і надання педагогічної підтримки в процесі соціалізації старших дошкільників суттєво вплинули на зростання рівнів соціалізованості дітей за кожним показником. Висновки відбивають основні результати проведеного дисертаційного дослідження.

Вірогідність отриманих результатів і положень забезпечується методологічним обґрунтуванням вихідних положень дослідження, системним аналізом теоретичного та емпіричного матеріалу, застосуванням комплексу взаємопов'язаних методів наукового дослідження та методів математичної статистики.

Реалізація авторського спроектованого наукового пошуку обраної проблеми відображена в гіпотезі та науковій новизні дослідження. Зауважу,

що вони адекватно відбивають ті наукові доробки, які були закладені авторкою в понятійному апараті та надалі реалізовані в експериментальній роботі.

Не можна не виокремити з позитивного боку й такі аспекти, як **практичну значущість** даного експериментального дослідження. Хотілося б акцентувати увагу шановних членів ради на таких моментах, а саме: практична спрямованість технології педагогічної підтримки соціалізації дітей старшого дошкільного віку, що включає: план роботи соціального педагога як координатора взаємодії різних суб'єктів зазначеного процесу та програму педагогічної підтримки соціалізації дітей дошкільного віку для вихователів дошкільних навчальних закладів, яка складається з 15 занять, що спрямовані на гармонію соціально-емоційного світу дошкільника та «Програми самотнім матерям», які вже сьогодні використовується дошкільними навчальними закладами Дніпропетровської, Черкаської та Хмельницької областей України. До того ж, це видно з довідок про впровадження у практику роботи результатів дисертаційного дослідження.

Результати дослідження Суятиної Катерини Євгеніївни знайшли широке відображення в 11 одноосібних публікаціях, з них 6 у наукових фахових виданнях; достатньо апробовані на шести міжнародних та семи всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Автореферат повністю відповідає змісту дисертації. Отже, роботу Суятиної Катерини Євгеніївни оцінюю позитивно, проте вважаю за необхідне звернути увагу на окремі моменти в роботі, які вимагають уточнення, та висловлю наступні зауваження:

1. Аналіз дисертаційної роботи свідчить про те, що процес соціалізації дітей із розлучених сімей має певні відмінності від означеного процесу своїх однолітків, які виховуються в повній родині. Тому вважаємо, що авторка повинна була б більш детально зупинитися на специфіці роботи соціального педагога в дошкільному навчальному закладі, бо саме він буде сприяти успішній соціалізації вихованців із проблемних та розлучених сімей.

2. На стор. 142 ви стверджуєте, що педагогічна підтримка виступає як складний, багатоаспектний феномен, який може бути особливою сферою педагогічної діяльності, процесом спільно з дитиною шляхів подолання проблем, способом організації педагогічної взаємодії педагога та дитини, принципом дії в педагогічному процесі, формою консультування дитини педагогом, превентивною чи оперативною допомогою дитині у вирішенні проблем тощо, але на експериментальному етапі дослідження хотілось би більш широкого використання окреслених вами складових педагогічної підтримки.

3. У підрозділах 1.2., 2.1. Ви даєте ґрунтовну-теоретичну характеристику неповній та розлученій сім'ї. Але не зовсім зрозуміло, які особливості цих соціальних інститутів стали підґрунтям розробленої вами технології педагогічної підтримки процесу соціалізації дітей старшого дошкільного віку із розлучених сімей.

4. Дисертаційна робота значно виграла б, якби запропонована технологія педагогічної підтримки соціалізації дітей із розлучених сімей в умовах дошкільного закладу була б представлена у вигляді схеми чи моделі.

5. Позитивно оцінюючи здійснений дослідницею аналіз процесу соціалізації дошкільників в умовах ДНЗ, вважаємо, що його доцільно було б доповнити конкретними пропозиціями щодо вдосконалення різноманітних форм і методів формування соціалізованості дошкільників із розлучених сімей.

6. Дисертаційна робота носила б ще більш довершений характер за умови аналізу зарубіжного досвіду організації педагогічної підтримки процесу соціалізації дітей дошкільного віку із розлучених сімей та альтернативних форм вирішення зазначеної проблеми з окресленням прогресивних ідей цього досвіду, які заслуговують на упровадження в соціально-педагогічному просторі України.

Висловлені зауваження засвідчують величезні перспективи та відкритість досліджуваної проблеми і не зменшують високої позитивної оцінки якісно виконаної роботи Суятинової Катерини Євгеніївни.

Загальний висновок буде таким. Дисертаційне дослідження «Соціалізація дітей старшого дошкільного віку в сім'ях розлучених батьків» є самостійною, завершеною науковою роботою, відповідає пп. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з постановами КМ № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12. 2015 р.), а її авторка Катерина Євгеніївна Суятинова заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.05 – соціальна педагогіка.

Офіційний опонент,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри дошкільної освіти ДДПУ

С.М. Курінна

Підпис завідувача кафедри дошкільної освіти ДДПУ, доктора педагогічних наук, професора Курінної С.М. засвідчую:

Начальник відділу кадрів

Сілін Є.С.